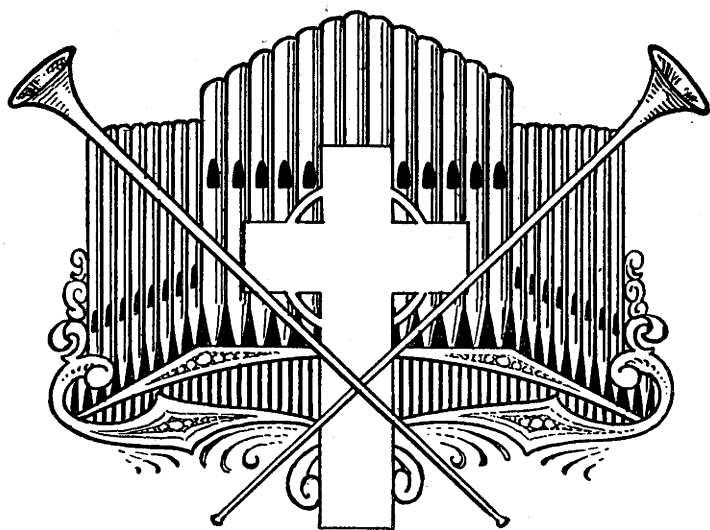

TIDSKRIFT FÖR KYRKOMUSIK OCH SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

JUNI

1927.

UNDER MEDVERKAN AV

PROFESSOR *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM, MUSIKDIREKTÖR *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA
SAMT KOMMINISTERN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÄSTHOLMEN

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

REDAKTIONENS ADR.: *STJÄRNORP*, RT. 4 A. EXPEDITIONENS ADR.: *GLEERUPS FÖRLAG, LUND*

Innehåll:

Musikdirektör *Svante Sjöberg*, Karlskrona: Kyrkokören. — Komminister *K. Peters*, Hästholmen: Om nattvardens liturgiska utgestaltning. — Sveriges Kyrkosångsförbund. — Liturgiska och kyrkomusikaliska kongresser i Tyskland. Referat av *A. A.* och kyrkoherde *Sixten Dahlquist*, Wreta Kloster. — Recensioner: Komminister *K. Peters*, Hästholmen: Samlaren och Kyrkohistorisk årsskrift; Jul. Smend: Handagende. — Meddelanden. — Från stiftet. — Musikbilaga: Professor *Otto Olsson*, Stockholm: Preludium till sv. psalm 298. — Musikdirektör *John Morén*, Stockholm: Motett.

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Pren.-pris 4: 50.

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
<i>A. Adell</i> : Handboksreformen	27
— » — Gudstjänst	35
— » — Högmässan	51, 65
— » — Inför kyrkosångsmötet	145
<i>F. M. Allard</i> : Församlingssångens konstituerande moment	97
<i>A. Allwohn</i> : Liturgiska reformsträvanden i det evangeliska Tyskland	114, 137
<i>G. Aulén</i> : Musikaliska Akademien och det kyrkomusikaliska examensväsendet....	33
— » — Handboksreformen (diskussionsinlägg)	190
<i>O. Björstedt</i> : Kantorsfrågans nuvarande läge	67
<i>G. Bokander</i> : Individuella kalkar	40
<i>Y. Brilioth</i> : Individuella kalkar	41
— » — Skriftermål och skriftetal	112
— » — Handboksreformen	177
<i>M. Fornander</i> : Svensk kyrkomusik i Tyskland	140, 155
<i>D. Glimborg</i> : Introitus- och gradualcyklarna	124
<i>B. Haglund</i> : Passionsmusik i Stockholm: Bachs Matteuspension	71
<i>A. O. T. Hellerström</i> : Den anglikanska gudstjänsten	104, 131, 148
<i>G. Lindberg</i> : Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i Nordens kyrkor	22, 36
<i>O. Olsson</i> : Ny koralbok för norska kyrkan	17
— » — John Morén	146
<i>K. Peters</i> : Psalmvalet vid högmässan: II. Gradualpsalmen	10, 58, 74
— » — Den Heliga Nattvardens	42
— » — Till frågan om perikopsystemets uppkomst	55
— » — Om nattvardens liturgiska utgestaltning	86
<i>A. Qvarnström</i> : Dopritualet	153
<i>G. Rosendal</i> : Om sakristians helgd	72
<i>D. Rudin</i> : Historiens vittnesbörd om musiken i gudstjänsten	1
— » — Orgeln och den gudstjänstliga musiken	18
<i>A. Runbäck</i> : Introitus- och Gradualpsalmerna	152
<i>S. Sjöberg</i> : Kyrkokören	81
— » — Handboksreformen	186
<i>L. I. Wahlman</i> : Svenska Margaretakyrkan i Oslo (genmåle)	57
<i>H. Weman</i> : Kyrkomusikfesten i Stockholm 13—15 nov. 1926	5
<i>K. M. Westerberg</i> : Svenska Margaretakyrkan i Oslo.....	24
<i>D. Åhlén</i> : Passionsmusik i Stockholm: Schütz' Matteuspension	70

Redogörelser och större meddelanden.

<i>Sjätte allmänna svenska kyrkosångsmötet</i> : Inbjudan	49
Meddelanden och program	76, 129, 158
Mötesredogörelse	161
Jfr i övrigt	95, 145, 177, 192
<i>Kyrkosångens vänner</i>	27, 59

	Sid.
<i>Sveriges allm. organist- och kantorsförening</i>	28
Linköpingskretsen	29
Lundakretsen	126
<i>Sveriges Kyrkosångsförbund</i>	29, 92
<i>Strängnäs, kyrkosångarförbund</i>	63
<i>Vesper i radioprogrammen</i>	14
<i>Examina vid Musikkonservatoriet</i>	15
<i>Prenumerationsanmälan</i>	16, 192
<i>Sången i söndagsskolan</i>	47
<i>Jubilerande kyrkokörer: Karlskrona</i>	63
Maria kyrkokör i Stockholm	79
<i>Koranordningen i Linköpings domkyrka</i>	79
<i>Större utrymme för kyrkokörer å orgelläktaren</i>	127
<i>Svensk högmässa i Frankfurt a. M.</i>	78, 144
<i>Svensk orgelkonsert i Frankfurt a. M.</i>	159
<i>Kreuzkörens i Dresden 700-års jubileum</i>	15
<i>Kyrkomusikskolor i Tyskland</i>	47
<i>Liturgiska och kyrkomusikaliska kongresser i Tyskland</i>	92
<i>Gosskör vid Vor Frelers Kirke i Oslo</i>	79
<i>Handboksrevisionen i England</i>	47
<i>Kyrklig sångfest i Kristinestad i Finland 25—26 juni 1927</i>	46

Recensioner.

<i>A. Adell: Julboken 1926</i>	13
— » — Julhelg för svenska hem	14
— » — Hymnserien för kyrkokörer	45, 78
— » — T. Strand, Uppslagsbok och Matrikel över organister i Linköpings stift..	62
— » — G. Lizell, Det nya handboksförslaget	77
— » — Lunds domkyrkas körsånger	78
— » — Psalmbokseditioner	142
— » — Smend, Vorträge und Aufsätze	157
— » — Anslag för kyrkans vapenhus.....	158
<i>Y. Brilioth: S. Stadener, Skriftermål och skriftetal</i>	112
<i>K. Peters: Y. Brilioth, Nattvarden</i>	42
— » — H. Grisar, Das Missale im Lichte römischer Stadtgeschichte	55
— » — Samlaren, årg. 7	94
— » — Kyrkohistorisk årsskrift, årg. 26	94
— » — Smend, Handagende	95
— » — Der deutsche Dom.....	125
<i>G. Rosendal, Adell och Peters, En liten bönbok; Vid vår kyrkogång</i>	72

In Memoriam.

Musikdirektör <i>Oscar Sandberg</i> , Stockholm.....	13
--	----

Musikbilaga.

	Häfte.
<i>J. S. Bach: Fughetta över melodien till sv. ps. 105</i>	3
<i>H. Cederwall: Preludier för påskhelgen (koralerna 104, 105 och 109)</i>	3
— » — Det är en kostelig ting	11, 12
<i>J. Morén: Motett</i>	6
<i>D. Olsson: Den signade dag</i>	11, 12
<i>O. Olsson: Preludium till sv. ps. 298</i>	6

Kyrkokören¹.

Lång tid har ej förflutit, sedan det förhållande härskade inom vår svenska kyrka, att i de församlingar, där kyrklig körsång vid gudstjänsten utfördes, den framfördes av för tillfället sammansatt kör och vanligtvis endast på någon eller några av kyrkans stora högtidsdagar. Visserligen funnos här och var mera fast organiserade kyrkokörer, men dessa utgjorde ett försvinnande fåtal och stodo länge ensamma.

Så småningom hava emellertid dels föredömet, dels den allt mera vaknande insikten om den musikaliska konstens stora värde för gudstjänsten haft den verkan, att församlingen börjat förstå, att fast organiserad kyrkokör kan vara till stort gagn och stor glädje.

Bildande. Svårigheter vid bildandet och organiserandet av körsammanslutningar hava alltid förefunnits och detta ej minst vid grundläggandet av en kyrkokör och dennas ordnande.

»Kyrkokören skall vara sammansatt av *frivilliga* krafter, av alldeles *särskilt* kyrkligt intresserade; *annan* kyrkokör har ej existensberättigande; *anslag* till körens medlemmar skall i följd härav ej utgå». Denna mening kan man få höra förfäktas av åtskilliga människor.

Vore det så, att bland församlingens särskilt kyrkligt intresserade det bästa röstmaterialet, den bästa sångbegåvningen alltid vore tillfinnandes, eller att hos dem det största intresset att offra tid och krafter åt nödiga repetitioner och förekommande tjänstgöring existerade, då kan möjligen ej något

särskilt invändas mot den uttalade fordran. Visst är dock, att vid bildandet av en kyrkokör materialet måste sökas bland församlingens medlemmar *i gemen*, varvid självfallet vikt lägges däruppå, att kören kommer att bestå av oförvitliga personer, som hava för den föreliggande uppgiften lämpliga naturgåvor. Kyrkokören rekryteras i många fall av unga människor, vilka under veckans lopp gå i mången gång strängt arbete; de vilja gärna disponera sin söndag efter sin egen fria vilja, ja kanske även sina vardagskvällar. Nog invändes det och *kan* invändas, att ungdomens plats är i Guds hus på söndagen och att den sångbegåvade då lika väl kan tjänstgöra på orgelläktaren, men *all* vår ungdom är knappast sådan, att den varje söndag går i kyrkan.

Organisation. Den församling, som är i tillfälle att fullt *avlöna* sin kyrkokör och sålunda mera *fast* binda densamma vid kyrkotjänsten, har jämförelsevis lätt att åstadkomma en stående kör; men i de flesta kyrkor måste nog köreerna bestå av *frivilliga* krafter, uppmunttrade med ett årligt anslag. — Då här berörts de svårigheter, som kunna uppstå vid åstadkommandet av en kyrkokör, har det skett ej för att avskräcka, utan för att visa på några av dem och så med friskt mod gå dem in på livet och övervinna dem. Detta kan ske genom en lämplig organisation av kören; många ting kunna på så sätt vinnas.

Landsbygden. De församlingar, där kyrkomusikern, huru intresserad han än må vara, har ovanligt stora besvärligheter att brottas med

¹ Föredrag vid 14:e allm. kyrkliga mötet 8—11 maj 1927.

vid bildandet och vidmakthållandet av en efter förhållandena god kyrkokör, äro landsbygdens församlingar. Det ligger i sakens natur, att lång väg till kyrka och repetitionslokal, kanske ock mera svårhanterligt röstmaterial kan åstadkomma, att det hela så småningom stannar av. — Det finnes ett sätt att med små medel få till stånd körsång i en landskyrka: det är genom *barnkören*.

Barnkör. Denna behöver ej vara så stor; det är kanske ej överallt alldeles ogörligt att samla en del ej för långt från kyrkan boende skolbarn — kanske lämpligast flickor. Blir ej kören stor nog, så må naturligtvis även gossar tillkallas, dock ej konfirmander, ty dessa äro vanligen i målbrott. En sådan barnkör kan göra mycken nytta, om än dess storlek ej går upp till mera än 10 à 12 medlemmar. Kan ej två- eller möjligen trestämmig sång vid vissa tillfällen av denna kör åstadkommas, utan dirigenten måste inskränka sig till unison, så kan kören vara ännu mindre. Det ligger för övrigt ej vikt på styrka och en viss massverkan, utan på skönhet i klangen, även om denna är svag. Barnkören utväljes naturligtvis av kyrkomusikern, dess ledare, och skall av församlingen uppmuntras med ett litet anslag; kören är på så sätt visserligen *frivillig*, men dock i viss mån bunden vid sin åtagna gärning, vilken skall bestå i att *varje* högmässa, utom under vissa tider av året, då väderleken och väglaget kunna hindra, tjänstgöra i kyrkan, desslikes vid vespergudstjänster och att *varje* vecka under tjänstgöringstiden ha repetitionsdag. En kör, som är stående och likväl ej repeterar, annat än strax före högtidsdagarna, blir aldrig någon god kyrkokör. — Barnkören skall, som förut är sagt, stå under

kyrkomusikern, som även fördelar eventuellt anslag. Fördelningen kan ske på följande sätt.

Även om barnkören för det mesta sjunger unisont, så är ingen skada skedd, om den delas upp i t. ex. tre stämmor; till varje stämma anskaffas en liten anteckningsbok för repetitionerna och en för läktare-tjänstgöringen. Varje medlem, som är vid repetition eller på orgelläktare närvarande, skriver själv sitt namn i stämmans anteckningsbok, efter det veckodag, datum och år inskrivits; kommer medlem för sent till repetition eller läktare, eller av någon anledning går före altartjänsten efter predikan, så skrives efter namnet: $\frac{1}{2}$ gång. Dessa inskrivningar kontrolleras av dirigenten. — En gång om året — t. ex. strax före jul — uträknas, huru stor summan är av körmedlemmarnas *alla* under året besökta repetitioner och gudstjänster; den av församlingen anslagna summan divideras med denna »besökssumma», varigenom man får veta, huru mycket som belöper sig på varje besökt gudstjänst och repetition. Sedan räknas i böckerna ut, huru många gudstjänster och repetitioner *varje medlem* bevisat, och dessa varje enskild medlems sammanräknade besök multipliceras med det tal, som varje besök så att säga »är värt» efter den första uträkningen. Den i vissa fall i stämmans bok gjorda anteckningen $\frac{1}{2}$ gång har till följd, att ett sådant besök berättigar till endast *halv* utdelning för den dagen. — På detta sätt blir fördelningen rättvis och vad den skall vara: en uppmuntran.

Blandad kör på landet. På landet kan på sina håll förekomma, att sådana resurser finnas, som möjliggöra bildandet och vidmakthållandet av en liten *blandad* kör, vilken mycket väl kan inskränka

sig till *tre sopraner, två altar, två tenorer och tre basar*, och som även med denna lilla numerär kan göra gudstjänsten rikare. Om denna kör gäller, vad förut är sagt: den skall vara frivillig, hava anslag, stå under kyrkomusikerns skötsel och ledning, tjänstgöra ej blott på högtidsdagar, utan *varje högmässa* och vid vesper med undantag av några månader om året, då den skall vara fri, samt repetera *varje* vecka under tjänstgöringstid. Medlem må kunna vara borta någon söndag, *dock ej då hymn sjunges*, men får då naturligtvis riskera mindre utdelning av anslaget. Denna utdelning sker efter samma grunder, som gälla för barnkören.

Är det på grund av den ofta förekommande bristen på tenorer svårt att få blandad kör, så må försök göras med damkör, 2- eller 3-stämmig — 7 à 10 personer t. ex. — och användes samma organisation som blandade körens. Litteratur för trestämmig damkör — och kanske även för trestämmig och tvåstämmig barnkör — kommer väl, få vi hoppas.

Stadskören. I tillämpliga delar kan vad i det föregående är sagt även gälla förhållandena i vissa större samhällen och i en del städer. Det förefaller dock, som om i städerna svårigheterna ej äro så stora, som i landsförsamlingarna, och detta av ganska naturliga skäl: dels bo alla på jämförelsevis kort avstånd från kyrkan, dels kan urvalet bli större, dels är röstkulturen kanske något bättre. — Vad förut är sagt om körens numerär, må gälla även här, då »stadskören» skall behandlas: tag hellre en jämförelsevis *liten* kör, än en stor. För det första blir urvalet bättre, för det andra känna sig medlemmarna mera så att säga »hemmastadda», för det tredje kan man lättare få »pli» på

en dylik kör, den inser i de flesta fall, att det ej går för sig att utebli från tjänstgöring eller repetition. För övrigt: skola vi vänta på att ovillkorligen få till stånd stora kyrkokörer, så blir kanske mycket litet gjort; vi skola göra det bästa möjliga ändå. — Då vi nu avhandla kyrkokören i *stad*, må påpekas ett arrangemang, vilket nog ej är till så stort gagn, som mången föreställer sig.

Vid sidan av den blandade kören, den mångenstädes så kallade »hymnkören», finnes på flera håll en barnkör, avsedd att endast utföra psalmsång m. m., under det att den förra, som namnet anger, sjunger hymner på de dagar dessa förekomma. Hymnkören repeterar vanligtvis endast för varje särskilt tillfälle, den kommer på så sätt aldrig i jämn repetitionsverksamhet, så ytterst nödvändig för all musikalisk konst. *En kyrkokör är tillräcklig*; den skall sjunga både psalmer och mässa samt utföra hymner, den skall — som förut är sagt — tjänstgöra vid högmässa och vesper, den skall repetera *varje* vecka en gång; men den skall vara fri under sommaren, exempelvis fr. o. m. dagen efter Trefaldighets-söndag t. o. m. 15 September.

Stadskörens organisation. Huru skall en kyrkokör i stad eller större samhälle organiseras för att kunna hållas tillsammans under åratals och uppnå konstnärliga resultat?

Är det möjligt, så bör i en stadsförsamling samlas större kör än landsförsamlingens 10 à 12 personer; men erinras må än en gång, att, om man ej kan åstadkomma en stor kör med *goda* resurser, man ej därför bör lägga ned saken, utan taga en mindre och med den arbeta. Är församlingens anslag litet, så få körmedlemmarna ju för övrigt något mera vardera, om kören är liten.

Ett antal av 20 personer kan bli en ypperlig kör. Skall kören kunna verka något, så måste dess medlemmar känna sig trivas med varandra, känna sig nästan som ett slags familj; är kören för stor kommer den känslan ej så lätt fram, varförutom dirigentens arbete med de enskilda rösternas skötsel blir svårare och tar längre tid. En kör på exempelvis 6 sopraner, 4 altar, 3 å 4 tenorer och 7 basar kan bli en homogen och väl-disciplinerad kör. — Kyrkokören i en stadsförsamling bör organiseras i form av förening, som ställer sig till församlingens förfogande. Kören känner sig härigenom fri och får sköta sina angelägenheter genom egna förtroendemän. Dess stadgar skola innehålla bestämmelser om, huru stor tjänstgörings-skyldigheten skall vara, huru ofta repetitioner skola hållas, samt om styrelse, revision m. m. Styrelsen bör bestå av ordf. (till vilken befattning kyrkoherden bör väljas, om han är musikaliskt intresserad), kyrkans kantor (självskriven och även självskriven vice ordf.), en kassör o. sekr. samt två medlemmar, av vilka den ene lämpligen kan vara en utom den aktiva kören stående *församlingsmedlem*. Dessutom böra ordningsmän för de särskilda stämorna finnas.

Församlingens anslag utbetalas kvartalsvis till körens kassör, som gör penningarna räntebärande; i december månad sker utdelningen och efter samma grunder som gälla för landsbygdens kyrkokörer, enligt vad förut är sagt. Dock bör kassör och sekreterare ha ett litet extra arvode för sitt arbete, utom vederbörlig körutdelning; likaså stämmornas ordningsmän. Sekreteraren må det bl. a. åligga att till pressen insända texten till söndagens hymn.

Detta sätt att ordna kyrkokör i församlingar med större möjligheter

är ganska lämpligt: det pointerar, att kören är en sammanslutning, som frivilligt ställt sig till församlingens tjänst, och vilken genom för-eningsbandet och arbetet i kyrkomusiken låter sina medlemmar känna sig med varandra likasom »hemmavana», allt till fromma för det mål deras verksamhet är inriktat mot.

I sammanhang med vad här sagts rörande organisationen av de särskilda körtyperna må påpekas, att kyrkomusikern skall av församlingen ha ersättning för det extra arbete han har med kyrkokören; säkerligen äro hans anspråk i detta hänseende ganska blygsamma. Han bör dock få den känslan, att hans möda och omtanke värdesätts, om än mödans lön ej går till stora belopp. Kyrkokören skall naturligtvis av församlingen förses med nödigt not-material o. dyl.

Den meningen må vid detta tillfälle även uttalas, att en kyrkokör utan minsta gratifikation i form av anslag ej kan i längden sammanhållas, åtminstone ej i städerna. Anslag, hur blygsamt det än är, har en ej ringa betydelse.

Rekrytering. Körens rekrytering kan tillgå så, att vid nyintagningar dirigenten är skyldig höra körens mening om kandidaten för att få klarhet om, huruvida samlivet inom kören möjligen kan bli lidande genom den personens intagande. Den konstnärliga faktorn måste naturligtvis spela största rollen, men det är också av vikt att ej äventyra en god sak genom olämpliga åtgärder. Sedan körens mening inhämtats, bestämmer dirigenten själv om intagning. Vid rekryteringen bör dirigenten försöka få begåvat folk med lätthet att sjunga rent och med ej för torra röster. Det är ej nödvändigt att söka uteslutande starka röster: en jämförelsevis svag stäm

kan genom en förständig dirigents påpasslighet drivas fram både i styrka och klang.

Utbildning. Ej alltid får man i kyrkokören tonträffningskunniga, ja, mången gång ej ens notkunniga; då gäller det att ta itu med att lära in det nödvändigaste. De särskilda rösterna måste dirigenten ägna mycken omvårdnad: ögonblickligen slå ned på diletantiska olater, som gärna smyga sig in särskilt hos medlemmar, som ha namn om sig att »sjunga bra», d. v. s. vad som egentligen betyder: att ha bra röst. Det skall ej tillåtas, att en röst med all makt vill höras över alla andra i en körstämma, tvärtom skall det framhållas, att en körstämma är ett slags instrument, där varje medlem endast är *en del*, och där delen ej får göra sig för stor; klangen lider därigenom, och stämman förlorar den vackra linjen — hon låter, som om det vore en puckel på henne.

För att åstadkomma det föredragssätt, som uttryckes med det mycket missbrukade ordet »känsligt», akta körer och deras dirigenter icke för rov att t. ex. anbringa omotiverade tempoväxlingar, kokettera med pianissimon — så att de *ej höras*; sådant pjunk bör vara bannlyst. Mot det bundna sångföredraget syndas i ej ringa grad; att bibringva körmedlemmar förmågan att sjunga bundet är bland det besvärligaste, som kommer på en dirigents lott, men förmågan kommer genom övning och litet tålmod. — Bland fel mot textbehandlingen kunna nämnas benägenheten att totalt sluka ändelser och negligera konsonanter samt att andas vid olämpliga ställen.

Den dirigent, som är mån om, att hans kyrkokör ej skall slappna i sitt intresse för uppgiften, bör väl akta sig för att göra repetitionsarbetet tråkigt. Vid genomgång av en

stämma bör han uppmana de andra medlemmarna att försöka svagt sjunga med, var i sin stämma; det går ej alldeles, men märkligt är, huru ett dylikt förfarande uppövar örat och sinnet för rytmen. När stämmorna äro nödtorftigt genomgångna — utan nyansering, endast mezzoforte — bör samsjungning ske, så gott det går, detta för att kören må få höra, huru stycket låter ungefär. Stämrepetition tas sedan upp igen och omväxlar med samsjungning. Härigenom vinnes, att kören slipper uttråkas av långvarig stämövning och att *alla* få arbete, då nytt stycke skall inövas.

Utförandet av vespern bringar mången kyrkokör en smula ur fattningen, emedan den till att börja med har svårt att få balans på det hela, då den saknar den vanliga rytmen; arbetar kören sig fram till rätt känsla för vespers stil och sjunger vespermusiken riktigt, då är den en god kyrkokör.

Den goda kyrkokören skall sätta en ära uti att sjunga »a capella», då så är meningen, och att ej så att säga »i o gjort väder» använda ackompanjemang, som gärna döljer bristerna i en dålig inövning.

Kyrkokörens dirigent skall aldrig ur egen fatabur sätta nytt tempo på en komposition, anbringa andra nyanser, än de av tonsättaren föreskrivna eller på annat sätt förvanska; och detta för att »det skall slå an». Han bör tänka: har tonsättaren menat, att stycket skall föras fram så här? och ej tänka: *jag* anser, att det blir bättre, om ett eller annat ändras. — Vi skola ha respekt för konstverket.

Kyrkokörens betydelse. En kyrkokörs verksamhet kan bli till största nytta icke blott inom den egna församlingen utan även därigenom, att den kan ge impulser till andra församlingar. Kören bör någon

sommarsöndag framföra ett litet program i en annan kyrka; särskilt är det av betydelse, att *städernas* kyrkokörer företaga en sådan liten utflykt för främjandet av trevnaden och den goda sammanhållningen samt vid samma tillfälle genom konsert i ortens kyrka visa, vad som kan åstadkommas och vilka skönhetsvärden en landsförsamling kan få in i sin gudstjänst, om den försöker få till stånd en kyrkokör, huru liten och anspråklös den än må bli.

Det fordras för uppnående av goda resultat ett gott arbete, ett trä-

get och samvetsgrant arbete; det tarvas ett inträngande i den kyrkliga stilens väsen, det tarvas förmåga att inse, att det som ljuder inom tempelväggarna skall ha en annan klang, en annan stämning, än den världsliga därutanför. Först och sist skola kyrkokören och dess dirigent förstå det sköna uti att underordna sig konstverket, känna det höga, som ligger däri, att de ha till uppgift att bringa kyrkomusikens stora värden till sin församling och därigenom i sin mån bidra till gudstjänstens skönhet.

Swante Sjöberg.

Om Nattvardens liturgiska utgestaltning.

Ett bidrag till diskussionen med anledning av det sista Handboksförslaget.

Såsom den i allmänhet svagaste punkten i de protestantiska gudstjänstordningarna torde avgjort själva nattvardsavdelningen få betraktas. Denna, som på grund av den centrala plats, som den Hel. Nattvarden intar i kyrkans liv, också borde vara den i liturgiskt hänseende rikast utsmyckade delen av mässan, har i stället gemenligen förenklat till den grad, att man nästan kan tala om torftighet. Förhållandet har sin naturliga historiska förklaring. Vid reformationen stod den romerska mässacanone såsom det fruktansvärda sökötet, som med alla

medel måste drivas bort¹. Men även om denna fruktan för Rom är en tillräcklig historisk förklaring till 1500-talets överdrivna reformeringsnit på denna punkt, så är den dock icke någon grundad anledning till att den evangeliska kristenheten i alla tider skall behöva lida under av stridens hetta framkallade överdrifter. Nattvardsavdelningens reformering till större liturgisk rikedom har också varit en viktig punkt inom de senare årtiondenas liturgiska strävanden.

Utvecklingen inom den svenska kyrkan återspeglar i stort sett för-

¹ Jfr Luthers kraftiga ord i Formula Missæ: »Octavo, sequitur tota illa abominatio, cui servire coactum est quicquid in missa præcessit, unde et offertorium vocatur. Et abhinc omnia fere sonant ac olent oblationem. In quorum medio verba illa vitæ et salutis sic posita sunt ceu olim arca domini in templo idolorum iuxta Dagon. Et nullus est ibi Israelita, qui vel accedere vel arcam reducere possit, donec ipsa hostes suos in posteriora percussos opprobrio sempiterno nobilitavit, et sese dimittere compulsi, quæ est Parabola instantis temporis. Proinde omnibus illis repudiatis quæ oblationem sonant, cum universo Canone, retineamus, quæ pura et sancta sunt, ac sic Missam nostram ordiamur». (Clemen, Quellenbuch zur praktischen Theologie I, s. 29).

hållandena i den övriga med Luthers namn uppkallade delen av kristenheten. Den första svenska mässan är ju icke minst i detta stycke starkt influerad av Luther. Och 1811 gjordes den redan förut fattiga nattvardsavdelningen ännu mycket fattigare därigenom att prefationen avlägsnades. 1894 års handbok åter betecknar ett stort framsteg: detta år infördes nämligen prefationen igen, varjämte den *på detta ställe* synnerligen misslyckade nattvardsförmaningen uteslöts.

Åt den emellertid sannolikt ganska allmänna uppfattningen, att icke heller 1894 års »canon» är tillfredsställande, gav det sista Handboksförslaget uttryck, då i detsamma föreslogs, att en bön skulle införas, som skulle förmedla övergången mellan prefationen och instiftelseorden¹. Även om detta förslag innebar ett steg i rätt riktning, så kan det dock ingalunda betraktas som någon slutgiltig lösning av frågan om Nattvardens liturgiska utformning. Denna torde fastmera sannolikt för lång tid framåt bliva ett av de viktigaste ämnena i den liturgiska diskussionen i Sverige. Här nedan skola några ställen påpekas, där vår nuvarande nattvardsordning synes vara i särskilt stort behov av förbättring.

I. En svag punkt torde alltjämt prefationen få anses vara, och detta i två avseenden.

1) Formellt äga vi för närvarande två prefationsböner, i realiteten dock knappast mer än en. Det senare, kortare alternativet är nämli-

gen byggt på samma tanke som det första: Kristus utgiven i döden för oss för att vi skola leva genom honom. Skall blott en prefationsbön förekomma, är givetvis denna tanke den naturligaste och närmast till hands liggande. Men man kan med skäl ifrågasätta, om det icke betyder en utarmning för fromhetslivet, att den Hel. Nattvarden aldrig ställes in under annan synpunkt än denna. Ju mer Nattvardens karaktär av lovsägelse, som var så starkt framträdande inom den äldsta kyrkan, åter får komma till sin rätt, dess mer gör sig behovet kännbart att få sätta in Nattvarden under ljuset från Guds övriga stora nådesvälgärningar. M. a. o. olika prefationer krävas för kyrkoårets olika tider, byggda på de särskilda högtidernas tankar. Behovet av sådana de-temporebestämda prefationsböner har man ock inom åtskilliga evangeliska kyrkor sökt fylla genom upptagande av den medeltida kyrkans ordning på denna punkt. Som exempel härpå är det av särskilt intresse att kunna framhålla den Bayerska kyrkan, då vi ju från denna under det senaste halvsekleet rönt så mycken inverkan i liturgiska ting. Den Bayerska Agendan upptar i sin nya gestalt av år 1920 från den medeltida traditionen förutom den vanliga prefationen också prefationerna för jul, långfredag, påsk och pingst². Liknande är förhållandet med den Hessiska Agendan av år 1904, som upptager sju olika prefationer förutom kortare alternativ till fyra av dem³. Förvisso skulle det för natt-

¹ Den nuvarande övergången: »Och på det att vi icke må förgäta denna hans outsägliga välgärning, har han instiftat sin heliga nattvard», är synnerligen otillfredsställande. Här betonas nämligen så uteslutande ämnesskaraktären, att denna lätt hos deltagarne undanskymmer nattvardens övriga sidor.

² Agende für die evangelisch-lutherische Kirche in Bayern. Neu bearbeitete und ergänzte Auflage 1920. Erster Teil s. 99 f., 115 ff.

³ Kirchenbuch für die Evangelische Kirche des Grossherzogtums Hessen. 1904. Erster Band s. 184 ff.

vardsfirandet inom vår kyrka vara i hög grad gagneligt, om en liknande anknytning till äldre tradition kunde ske även här.

2) Prefationen, som ju till sin karaktär är en tacksägelsebön, har av ålder¹ utmynnat i en lovsägelse: det trefaldiga 'Helig', som vi nu ha mellan Fader Vår och Pax. Den nattvardsfirande församlingen på jorden pekar på den lovprisande församlingen i himmelen och förklarar sig vid åtanke av Guds nådesvälgärningar med den himmelska härskaran i den Högstes lov. Därmed får prefationen den lämpligast tänkbara avslutning, Helig kommer på sin naturligaste plats och nattvardsliturgien får ett tacksägelsemoment av sällsynt skönhet, upphöjdhet och innerlighet.

Vid reformationen bröt emellertid Olavus Petri (i anslutning till Luther) den medeltida traditionen härvidlag. Prefationen fick utmynna i instiftelseorden, efter vilka Helig omedelbart följde. På denna plats kvarstod det ända till 1894, då det flyttades efter Fader Vår. Genom denna omflyttning av Helig kom prefationen att förlora sin stor slagna lovsångskaraktär, och att man icke varit tillfredsställd med

placeringen av Helig, visar åtgärden 1894. Fråga torde vara, om denna åtgärd verkligen i nämnvärd grad förbättrat saken.

Att Helig åter förenas med prefationen, synes vara ett av de allra viktigaste kraven vid en revision av mässans nattwardsavdelning. Också härvidlag lämna flera evangeliska kyrkor ett gott exempel. På sin gamla plats finnes Helig sålunda i båda de förut omtalade tyska agenterna samt i de norska² och finska kyrkornas ordningar.

II. Övergången mellan prefationen och instiftelseorden är, som förut påpekats, en annan svag punkt. Om Helig återfinge sin uråldriga plats, bleve behovet av lämplig övergång ännu mera iögonfallande. Den medeltida mässan erbjuder dock här knappast någon lämplig anknytningspunkt, den av den sista Handbokskommittén föreslagna bönen knappast heller. Där emot synes mig Chrysostomusliturgien här ha ett synnerligen lyckligt grepp, då den förmedlar övergången med användning av Joh. ev. 3: 16. Genom anslutning till denna liturgi torde övergångsledet jämförelsevis lätt kunna erhålla en åtminstone antagbar formulering³.

¹ Så redan 8:e boken av de Apost. Const. Se Brightman, *Liturgies eastern and western*, I s. 18 f. — Övergången mellan prefationen och Helig återges i »Bibliothek der Kirchenväter», Band 5: *Griechische Liturgien* (1912) s. 49 sålunda: »Dich beten an die unzähligen Scharen der Engel, Erzengel, Thronen, Herrschaften, Fürstentümer, Gewalten, Mächte, die ewigen Heere, die Cherubim und Seraphim mit sechs Flügeln; mit zwei bedecken sie die Füße, mit zwei das Haupt, mit zwei fliegen sie und rufen mit den tausend Tausenden der Erzengel und zehntausend Zehntausenden der Engel unablässig und unaufhörlich:

und das ganze Volk spreche:

Heilig, heilig, heilig Herr Sabaoth» etc.

² I den 1920 stadfästade »Alterbok for den norske Kirke» har prefationen följande lydelse: »I sandhet værdig og ret er det at vi altid og alle vegne priser dig, hellige Herre, almægtige Fader, evige Gud, ved Jesus Kristus, vor Herre, han som elsket os og gav sig selv for os, han ved hvem englene lovsynger din herlighed, og din menighet i himmelen og paa jorden med samstemmig jubel priser dit navn. Med dem vil ogsaa vi forene vore røster og tillbedende sige: Hellig» etc. (s. 16 f.).

³ Instiftelseorden torde enligt urgammal sed, bevarad också inom den svenska kyrkan ända till 1811, böra inflätas i framställningen, då de ju icke här äro avsedda att bilda någon självständig perikop.

III. Att efter instiftelseorden en bön bör följa, är redan av den nuvarande Handboken erkänt genom den omställning av Helig och Fader Vår, för vilken ovan redogjorts. Förvisso är här mindre än annorstädes plats för mångordighet. Detta hindrar dock knappast, att åt några med nattvarden i särskilt intim förbindelse stående böneämnen gäves större utrymme. Borde icke just här ett kraftigt uttryck givas åt Nattvarens karaktär av *communio*? Ävenså torde en bön om kraft att låta Nattvarens frukter visa sig i livet icke kunna anses opåkallad. Slutligen bör väl ock Nattvarens eskatologiska sida på något sätt få skymta fram¹. Beträffande detta sista krav förtjänar framhållas, att vi redan i det första alternativet till tacksägelsekollekt efter Nattvarden äga en sådan bön, som både med avseende på form och religiös stämning motsvarar högt ställda fordringar. Onekligen skulle denna bön

passa bättre före distributionen än efter.

För att giva en konkret bild av huru en efter ovan antydda linjer utarbetad nattvardsordning ungefärligen skulle te sig, meddelas här ett försök till restaurering av denna del av den svenska mässan.

Herren vare med eder.
Med dig vare ock Herren.
Upplyften edra hjärtan till Gud.
Vi upplyfta våra hjärtan .
Tackom Gud, vår Herre.
Allena han är värdig tack och lov.

Prefationsböner³.

a) Jul.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmäktige. Fader, helige Gud, därför att Ordet vart kött, varigenom din klarhets ljus uppgått i våra hjärtan, så att vi, som i din Son Jesus Kristus synligen känna din härlighet, därav varda dragna till det, som är osynligt och evigt. Fördenskull lovsjunga och prisa änglarne och alla helgon med hela den himmelska härskaran din äras majestät. Med deras förena också vi vår tillbedjan, då vi säga:⁴

¹ Att alla tre böneämnena i viss mening äro inneslutna i Fader Vår skall icke förnekas. Men behöva de icke s. a. s. understrykas?

² En återgång till lydelsen före 1811 synes här påkallad för att något mera av tanken i »Habemus ad Dominum» må få komma fram. Jfr Brillioth, Nattvarden s. 447.

³ Vid återgivandet av prefationerna har, så långt möjligt, texten i 1576 års Liturgia Svecanæ Ecclesiæ blivit följd. Jfr Quensel, Bidrag till svenska liturgiens historia II: 2 s. 180 ff. Blott festprefationerna meddelas här nedan.

⁴ Till belysning lämnas här några texter:

Vere dignum et iustum est æquum et salutare nos tibi semper et ubique gratias agere domine sancte pater omnipotens æterne deus: quia per incarnati uerbi mysterium noua mentis nostræ oculis lux tuæ claritatis infulsit: ut dum uisibiliter deum cognoscimus, per hunc inuisibilium amore rapiamur: et ideo cum angelis et archangelis, cum thronis et dominationibus cumque omni militia cælestis exercitus ymnum gloriæ tuæ canimus sine fine dicentes: Sanctus etc. (Sacramentarium Gregorianum, herausgeg. von Lietzmann, s. 10).

Wahrhaft würdig und recht, billig und heilsam ist's, dass wir Dir überall und allzeit Dank sagen, Herr, heiliger Vater, allmächtiger, ewiger Gott. Denn was von der Welt her verborgen war, ist heute erschienen, und ein neues Licht Deiner Herrlichkeit hat unsre Augen erleuchtet. Sichtbar im Fleische schauen wir Gott, der uns grossen Frieden und ewiges Leben bescheret. Darum mit allen Engeln und Erzengeln, mit den Thronen und Herrschaften und mit dem ganzen himmlischen Heere singen wir Deiner Herrlichkeit einen Lobgesang und sprechen ohne Ende: Heilig etc. (Bayerska Agendan s. 115 f.).

Sannerliga är thet tillbörligt rett och saligt, at wij altijdh och alstādhes tacke och loffue tigh helige Herre, alzmectige Fader, ewige Gud, för alla tina welgerner, Doch serdeles på thenna dagh, therefore at ordet wardt kött, genom hwilken Guddomligha hemlighet, tins clarheetz nyia liws wår hiertans öghon så vplyst haffuer, at wij

b) Epifanias.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmåktige Fader, helige Gud, därför att din enfödde Son är vorden uppenbarad uti vår dödliga lekamen, och så har förnyat oss med sin odödlighets nya ljus. Fördenskull lovsjunga och prisa änglarna och alla helgon med hela den himmelska härskaran din äras majestät. Med deras förena också vi vår tillbedjan, då vi säga:

c) Fastan.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmåktige Fader, helige Gud. Du som på korsets träd berett människornas salighet, att därifrån döden hade sitt ursprung, skulle ock livet igen varda upprättat genom Jesus Kristus, vår Herre. Genom honom lova änglarne ditt majestät och tillbedja helgonen. Med samfällt jubel prisa dig himlarne och himlarnes krafter och de saliga Serafim. Låt med deras också våra röster stiga inför dig i ödmjuk bekännelse, då vi säga:

d) Påsk.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmåktige Fader, helige Gud. Dock särdeles på denna dag (i denna tid), då vårt påskalamm Jesus Kristus är offrat för oss. Han är det rätta påskalammet, som borttager världens synd och som genom sin död har krossat döden och med sin uppståndelse fört liv och oförgånglighet fram i ljuset. Fördenskull lovsjunga och prisa änglarne och alla helgon med hela den himmelska härskaran din äras majestät. Med deras förena också vi vår tillbedjan, då vi säga:

e) Himmelsfärdsdagen.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmåktige Fader, helige Gud, genom Jesus Kristus, vår Herre. Han är uppstånden och sedd av sina lärjungar och i deras åsyn uppfaren till himmelen för att göra oss delaktiga av sin gudomliga härlighet. Fördenskull lovsjunga och prisa änglarne och alla helgon

med hela den himmelska härskaran din äras majestät. Med deras förena också vi vår tillbedjan, då vi säga:

f) Pingst.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmåktige Fader, helige Gud genom Jesus Kristus, vår Herre. Han har, sedan han uppfarit över alla himlar och satt sig på din höggra sida, efter sitt löfte utgjutit sin Helige Ande över sina trogna. Därför fröjdar sig hela jordens krets, all världen jublar och glädes. Så ock den himmelska härskaran, med vilken vi förena våra röster i lovsång, då vi säga:

g) Hel. Trefaldighets dag.

Ja, sannerligen är det tillbörligt, rätt och saligt, att vi alltid och allestädes tacka och lova dig, allsmåktige Fader, helige Gud, som med din enfödde Son och den Helige Ande är *en* Gud och *en* Herre. Inför ditt majestät tillbedja änglarne och helgonen, dig prisa Kerubim och Serafim. Mottag med deras också vår tillbedjan, då vi säga:

Då prästen slutat prefationen, sjunger församlingen:

Helig, Helig, Helig, Herre Gud Allsmåktige. Fulla äro himlarne och jorden av din härlighet. Hosianna i höjden. Valsignad vare han, som kommer i Herrens namn. Hosianna i höjden¹.

Efter sången fortsätter prästen:

Himmelske Fader, lovat vare ditt heliga namn, att du så älskade världen, att du utgav din enfödde Son, på det att var och en, som tror på honom, icke skall förgås utan hava evigt liv. Värdigas, Herre, själv helga de hävor, som vi här framburit inför dig till åminnelse av vår Herre Jesus Kristus, vilken, i den natt, då han blev förrädd, tog ett bröd, tackade Gud, bröt det och gav åt lärjungarne och sade: Tagen och äten. Detta är min lekamen, som varder utgiven för eder. Gören detta till min åminnelse. Sammalunda tog han ock kalken, tackade Gud och gav åt lärjungarne och sade: Dricken härav alla. Denna kalk är det nya förbundet, i mitt blod, som varder utgjutet för många till syndernas förlåtelse. Så ofta I dric-

aff then synliga Gudz kunskapen, måghe til thet som osynligt är, få willia och kärleek. (Här inflätas instiftelseorden.) Therföre wij med alla änglar oc öffueränglar med throner oc herskap, oc med alla himmelska härskarar siunge tinne ähros loff song vihan ända, så säyandes. (1576 års liturgi, Quensel, a. a. II s. 180 f.)

¹ Här är en återgång till den gamla, ännu av 1693 års Handbok bevarade lydelsen önskvärd, för att icke Helig's lovsångskaraktär skall försvagas. Jfr Brilioth, a. a. s. 447.

ken den, så gören detta till min åminnelse¹.

Prästen fortfar:

I lydnad för denna vår Herres Jesu Kristi saliga befallning och i åminnelse av hans lidande och död, hans uppståndelse och himmelsfärd äta vi detta bröd och dricka vi denna kalk, bedjande att vår gärning måtte vara dig behaglig².

Och såsom de spridda kornen förenats till ett bröd³, så förena oss med honom och genom honom med varandra inbördes, att vi alla må vara ett, och att, såsom du, Gud, är i honom och han i dig, också vi må vara i dig, för att världen skall tro, att du har sänt honom⁴.

Hjälp oss att i hans kraft frambära våra kroppar och själar till ett levande, heligt och dig välbehagligt offer⁵.

Förläna oss ock nåd att så begå vår Herres Jesu Kristi åminnelse på jorden, att vi engång med alla helgon bliva delaktiga av den stora nattvarden i himmelen.

Därefter säger prästen:

Låt oss nu alla bedja så, som vår Herre Jesus Kristus själv har lärt oss: Fader vår m. m.

Därefter följer på vanligt sätt Pax och Agnus Dei m. m.

Knut Peters.

¹ Chrysostomusliturgiens övergång från prefationen till instiftelseorden lyder (enligt Bibl. d. Kirchengäter 5 s. 246): Mit diesen seligen Kräften (= Cherubim och Serafim etc.) rufen und sprechen auch wir, menschenfreundlicher Herr: Heilig bist Du, ja allheilig, Du und Dein eingeborener Sohn und Dein Heiliger Geist. Heilig bist Du, ja allheilig, und prächtig ist Deine Herrlichkeit. So sehr hast Du Deine Welt geliebt, dass Du Deinen eingeborenen Sohn dahingabst, damit jeder, der an ihn glaubt, nicht verloren gehe, sondern das ewige Leben habe. Dieser kam, und als er die ganze Heilsordnung erfüllt hatte, nahm er in der Nacht, da er überliefert wurde oder vielmehr sich selbst für das Heil der Welt überlieferte, das Brot — — — (Jfr Brightman, a. a. s. 385.)

² Detta stycke utgör ett försök att återuppliva den s. k. anamnesen, den inom såväl den österländska som västerländska kyrkan omedelbart efter instiftelseorden följande bönen, i vilken, i anslutning till maningen: »Gören detta till min åminnelse», de viktigaste omständigheterna i vår Frälsares liv bringas i åtanke. Bönen hör till de allra äldsta delarne av mässans canon. Tanken i densamma torde få anses särdeles passande på detta ställe. Några exempel må här meddelas. Den i Apost. Const. förekommande anamnesen återges i Bibl. der Kirchengäter, B. 5, s. 50 sålunda: Eingedenk nun seines Leidens und Todes, seiner Auferstehung und Himmelfahrt und seiner künftigen zweiten Wiederkunft, in der er mit Herrlichkeit und Macht kommt, zu richten die lebendigen und die Toten und einem jeden zu vergelten nach seinen Werken, bringen wir nach seiner Anordnung Dir, dem Könige und Gott, dieses Brot und diesen Kelch dar. Wir danken Dir durch ihn, dass Du uns darum gewürdigt hast, vor Dir zu stehen und Priesterdienste zu verrichten, und bitten Dich, dass Du wohlgefällig auf die vor Dir liegenden Gaben sehest, Du, der bedürfnislose Gott, und sie wohlgefälligst aufnehmest zur Ehre Deines Christus. (Jfr Brightman, a. a. s. 20 f.)

Chrysostomusliturgiens anamnes lyder (Bibl. d. Kirchengäter 5, s. 247): Eingedenk also dieses heilsamen Gebotes und alles dessen, was für uns geschehen ist, des Kreuzes, des Begräbnisses, der nach drei Tagen erfolgten Auferstehung, der Himmelfahrt, des Sitzens zur Rechten des Vaters und der zweiten glorreichen Ankunft, bringen wir Dir das Deinige von dem Deinige in allem und wegen allem dar. (Jfr Brightman, a. a. s. 386.)

Den romerska mässans anamnes lyder sålunda: Unde et memores, Domine, nos servi tui, sed et plebs tua sancta, ejusdem Christi Filii tui, Domini nostri, tam beate passionis, necnon et ab inferis resurrectionis, sed et in coelos gloriosæ ascensionis: offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, Panem sanctum vitæ æternæ, et Calicem salutis perpetuæ.

³ Jfr Didache IX: 4.

⁴ Jfr Joh. ev. 17: 21.

⁵ Jfr Rom. 12: 1.

Sveriges Kyrkosångsförbund.

Enligt inkomna meddelanden komma under instundande sommar och höst landets skilda kyrkosångssammanslutningar att avhålla sina kyrkosångshögtider på nedanstående tider och orter:

Årkestiftets kyrkosångsförbund: i Järvsö den 1—3 juli.

Linköpings stifts kyrkosångsförbund: den 14—17 oktober i Linköping i samband med det sjätte allmänna svenska kyrkosångsmötet, tillika den första allmänna svenska kyrkosångshögtiden.

Strängnäs stifts kyrkosångarförbund K. S. V.: i Eskilstuna och Strängnäs den 17—18 september.

Västerås stifts kyrkosångsförbund: i Västerås den 24—25 september.

Västergötlands körförbund anordnar ingen särskild högtid.

Sjuhäradsbygdens körförbund: vårkonsert i Borås den 22 maj.

Lunds stifts kyrkosångsförbund: i Kristianstad den 25—26 september.

Växjö stifts kyrkosångsförbund: underavdelningen Allbo körförbund har konsert i Öja kyrka under senare delen av juli månad.

Luleå stifts kyrkosångsförbund: i Lycksele den 1—3 juli.

Visby stifts K. S. V.: konsert i Sanda kyrka söndagen den 26 juni.

Karlstads Stiftskör anordnar ingen särskild högtid.

Liturgiska och kyrkomusikaliska kongresser i Tyskland.

Om det oerhört livaktiga arbetet inom Tyskland för höjande av kyrkomusiken och gudstjänstlivet överhuvud taget ge de många kongresser och sammankomster inom detta gebit, som avhållits eller planeras, sitt vittnesbörd. Vi lämna här en kort översikt över några av dessa.

I.

Under påskveckan 19—21 april anordnade akademien för kyrko- och skolmusik i Berlin på uppdrag av preussiska ministeriet för vetenskap, konst och folkbildning en *kongress för kyrkomusik*, vid vilken de stora uppgifterna för den liturgisk-musikaliska konsten uppvisades och den ändamålsenliga utbildningen och fortbildningen av kyrkomusikerna ingående behandlades av auktoriteter inom facket. Både katoliker och evangeliska deltog. Katolikerna voro företrädade av prof. Peter Wagner, Freiburg i Schweiz, (Om den gregorianska koralens estetik), pater Dominikus Johner, Beuron, (Huru skola vi ernå ett värdigt föredrag av den gregorianska koralen?) och professor Herman Müller, Paderborn (Den kyrkliga polifonien). Även de evangeliske hade sänt sina yppersta krafter. Generalsuperintendenten Gennrich från Königsberg talade om kyrkomusikernas underbyggnad. Professor Smend hade insjuknat; hans föredrag upplästes, det behandlade förbindelsen mellan kyrkomusikerna och företrädaren av predikoämbetet. Pastor Plath, Essen, det tyska kyrkosångsförbundets ordförande, påvisade organistens och kyr-

komusikernas liturgiska uppgifter. Kyrkomusikerna representerades av prof. Wolf, Berlin, en framstående kännare på liturgi-historiens område, som talade över den evangeliske kyrkomusikens uppgifter i historisk belysning, samt Moser, Heidelberg. Denne hävdade på sitt mästerligt fängslade sätt den musikvetenskapliga bildningens nödvändighet för kyrkomusikern. Professor W. Gurlitt, Freiburg i Br., tecknade grunddragen av den tyska orgelkonsten från Scheidt till Bach, vilket föredrag här må något utförligare refereras. G. utgick från motsatsen å ena sidan mellan medeltidens musikuppfattning, symboliskt framställd i Rafaels den heliga Cæcilia, en musikuppfattning med vilken Luther var innerligt sammanvuxen, och å den andra sidan den tyska idealismens, som uppställer den sedliga frihetens begrepp, och som i sitt högsta uttryck, i Beethovens Missa solemnis, ställer sig över konfessionerna: den sysselsätter sig med det mänskliga »Jag», medan medeltiden blott känner det gudomliga »Du». Mellan båda polerna ligger nyprotestantismens uppfattning. Utifrån dessa tankegångar tolkade Gurlitt stiltförändringen under 1600-talet från Samuel Scheidt över Pachelbel och Buxtehude till Bach.

II.

Tysklands evang. kyrkosångsförbund anordnar sin 30:de årssammankomst i Nürnberg den 15—17 oktober. — Württembergs ev. kyrkosångsförening firar 25—27 juni sitt 50-årsjubileum i Stuttgart, varvid

bl. a. Händels Messias kommer till utförande.

III.

Musiken i folkens liv. Den internationella utställningen i Frankfurt a. Main, som anordnas den 11 juni—28 augusti i år och varom ett meddelande lämnades redan i förra numret, upptar bl. a. dels en vecka för katolsk kyrkomusik, dels några dagar för evangelisk kyrkomusik. Dessa senare gå av stapeln den 6—11 juli och ha som generaltema: »Evangelisk kyrkomusik från reformationen intill nutiden». Syftet är att i stora drag ge en översikt över höjdpunkterna av det musikaliska skapandet under dessa 4 århundraden. Bland berömda körer, som utlovat medverkan, befinna sig Thomanerna i Leipzig under professor Straubes ledning, kyrkökören från S:t Michaels i Hamburg under professor Sittard, Händelkören från London samt Engelbrektskyrkans kör under musikdirektör David Ahléns ledning. Vid den svenska kyrkokonserten kommer kören att utföra: Aug. Söderman, Andliga sånger; ur svenska mässan: Joh. Lindgren: Kyrie, c-moll, och Laudamus i Ess; ur den svenska motetlitteraturen: John Morén: Se, vi gå upp till Jerusalem, Herre, o var mig nådig, och Given åt Herren, I Guds Söner (Ess); Oscar Blom: Herren är min herde god, och Nu är det sommar vän och blid; Ivar Widéen: Vi för korset ödmjukt falla; Harald Fryklöf: Du bar ditt kors, och Lovsång (sv. ps. 29: 1, 10); Otto Olsson: Te Deum för 4- till 8-stämmig kör, stråkorkester, harpa och orgel. — Kören, som på sin resa även skall gästa Leipzig, kommer att bestå av 29 personer.

Av större körverk komma Bachs h-moll-mässa och Markuspassionen av Thomas till utförande. Bland föredragshållarna märkas prof. Smend (Den evangeliska kyrkomusikens betydelse för det gudstjänstliga livet), d:r Greulich, Posen, (J. S. Bach) och prof. Moser (Den andliga folksången). Förbundet för Frankfurts ev. kyrkokörer skall vid en »Volksabend» visa koralens och motettens utveckling från reformationstiden intill nuvarande tid. Anmälan sker till Pfarrer lic. R. H. Wallau, Frankfurt a. M., Neuhofstrasse 50.

A. A.

IV.

Tredje kursen för Kult och Konst. Till högtidlighållande av sin 75-åriga tillvaro hade »Der Verein für religiöse Kunst in der evangelischen Kirche» den 10—13 maj i Berlin anordnat sin tredje kurs för kult och konst. Vid det högtidliga öppnandet

framhölls bl. a., att det bästa högtidsfirandet låge i arbete, och att andakt och gudstjänstfirande måste utlösas i arbete. Besökaren fick ett synnerligen starkt intryck av att det arbetas hårt och målmedvetet i våra dagars Tyskland på alla områden, och att de liturgiska strävandena i sin mån också äro ägnade att stärka till arbetet. Den som gör sig en föreställning om att ett närmande mellan konst och kyrka skulle innebära ett uppgående i njutning och stämning, misstar sig. Det är för oss evangeliska kristna ett problem att finna syntesen mellan gudstjänstliv och konst, utan att någondera uppper sin egenart. Genom vetenskapliga undersökningar av såväl historisk som principiell art arbetar man med lösandet av detta problem. Ty utan historisk orientering och utan förankring kring det för evangeliskt fromhetsliv väsentliga är detta arbete fåfängt. Ett fullt riktigt grepp innebar det också, att det vid kursens början hölls föredrag över såväl »Den gammalkristna gudstjänsten» (Lietzmann) som »Den reformatoriska gudstjänsttanken» (Fendt). Hur centralt man söker gripa, framgår av att man sedan behandlade »Bönen vid gudstjänsten» (Hupfeld) samt »Predikan» (Bauer). En rätt gudstjänst är bön och förkunnelse av Guds välgärningar. Gudstjänstlivet har framför allt en riktpunkt: upplevelse av levande Gud. All konst strävar hän mot altaret; för evangeliskt gudstjänstliv måste tilläggas: och mot Gud. Därför vore strängt genomförd enhetlighet av nöden, något som starkt kom till uttryck vid den vesper, som den 11 maj hölls i Nikolai-kyrkan, varvid texter, psalmodier, församlingssång, bön, predikan samlades i ett enda: »Den frommes dag». »Alla olikheter i församlingen med dess sökande skola förenas i samma upplevelse av det heliga och den Helige — dock icke så, att det skulle kunna bli fråga om en vår egen ansträngning. Vi kunna blott skapa förutsättningar för att Gud skall komma. Med rätta vände man sig mot det nyktra docerande, varigenom rationalism och intellektualism neddragit gudstjänsten till någon slags pedagogisk institution — liksom även mot den sentimentalitet, som i brist på manligt och sedligt allvar försvagar oss i vår livskamp.

Stående i en medveten kampställning till katolicismen och sökande att giva positiva uttryck åt det sant evangeliska har denna förening varit ett enande band mellan Tysklands evangeliska kristna, något som före världskriget verkat befruktande på gudstjänstlivet inom de många skilda tyska landskyrkorna, men som efter världs-

kriget kommit att på ett alldeles onat sätt skänka stöd och uppmuntran åt de frånskilda provinsernas evangeliska, tysktalande församlingar och deras prästerskap i deras tunga, ojämna kamp mot såväl katolsk fanatism som de nationalitetssträvanden, som på skilda håll söka förkväva de tyska minoriteternas rätt. Av intresse för den svenske deltagaren var det även att få lyssna till de erkännssamma ord, som uttalades med anledning av Gustav Adolfs-föreningarnas verksamhet.

Det är givet, att församlingssången i en evangelisk-luthersk kyrka måste värdas och intaga ett betydelsefullt rum. Men då i en diskussion framhölls, att det vore en nödvändig förutsättning för levande församlingssång att gå tillbaka till urkällorna och göra församlingen bekant med psaltonerna, blev detta yttrande icke utan gensägelse och gav anledning till ett intressant klarläggande av den olikhet, som råder mellan norra och södra Tyskland i en del kultiska frågor. Det framhölls dock, att det å ena sidan vore en farlig sänkning av musikkulturen, om de kyrkliga körerna ej finge sjunga dessa psalmtoner, men att det å andra sidan icke stode i överensstämmelse med den evangeliska gudstjänstens idé, om psalmodierna utfördes enbart av kören, under det att församlingen skulle vara passiv. I diskussionen framfördes dock starka skäl till förmån för körens ensamrätt till detta gudstjänstmoment. Vid den ovannämnda vespern i Nikolai-kyrkan visade det sig emellertid kunna gå utmärkt för församlingen att utföra psalmodierna, vilka i not- och texthäften då funnos tillgängliga — för alla och envar.

Vid ett besök i Berlins gamla kyrkor samt i den rikhaltiga utställning för religiös konst, som var anordnad av Juryfreie Kunstschau, Berlin, lämnades orienterande föredrag till inträngande i olika konstskapelsers anda och väsen. Men särskilt värdefullt var det föredrag, som å kursens sista dag hölls av föreningens egentlige ledare, den vakne och livlige, energiske och kunnige Pfarver D:r Horn över »Kultiska möjligheter i modern konst». Under diskussionen framfördes ett förslag att bilda skola för teologer för utbildning i religiös konst, ett behov, som även bland oss är aktuellt, och vars tillgodoseende för närvarande är i stort sett överlämnat åt tillfälligheten och åt vars och ens egen kunskapsförst.

Såsom ordförande fungerade general-superintendent D. Burghart, en nobel, fint bildad personlighet, som framstod som en skicklig ledare och som i avskedsstunden genom sin egen väl nyttjade, ovanliga arbetsförmåga gav särskild styrka åt sina ord om gärningens nödvändighet.

Så har denna kurs skänkt inblick i det hängivna arbete, som ägnas åt vården av gudstjänstens skilda moment för nående av gudstjänstens stora syfte. Den har hävdad angelägenheten av att verklig församlingsgemenskap skapas, varvid församlingens egen aktivitet tas i anspråk, och den har fört till djupare förståelse av konstens eget väsen och därvid visat, att kult och konst äro så beroende av varandra, att det finns ingen kult utan konst, och att konsten blott kan vinna, om den har kultiska förbindelser.

Sixten Dahlquist.

Recensioner.

Samlaren. Ny följd. Årg. 7.
Kyrkohistorisk årskrift. Årg. 26.

Tvenne av våra vetenskapliga samfund ha i dagarna utsänt sina årspublikationer, nämligen Svenska Litteratursällskapet (*Samlaren*, ny följd, årg. 7) och Kyrkohistorisk Förening (*Kyrkohistorisk årskrift*, 26:e årgången). Båda dessa förnämliga tidskrifter innehålla denna gång bidrag av intresse också för våra läsare, varför uppmärksamheten här bör fästas på dem. Egendomligt nog har en uppsats i vardera ägnats åt den berömde Skarabiskopen Brynolphus (biskop i Skara 1278—1317). I *Samlaren* (s. 128—132) har det lyckats professor Anton Blanck att iden-

tifiera det Brynolphus tillskrivna officiet »de beata virgine» med det av Dreves i *Analecta hymnica*, del V, s. 72 publicerade officiet »Historia de domina in sabbato», varigenom en av gammalt dunkel fråga har funnit sin lösning. — I *Kyrkohistorisk årskrift* (sid. 175—192) har fil. kand. Carl Allan Moberg gjort högst sannolikt, att vi i Brynolphus ha att se vår förste kyrkomponist, genom att förebringa mycket talande skäl för att melodien till sequensen »Voce dulcis melodiae» (tillhörande Brynolphus officium de sancta Helena) ursprungligen diktats just till denna sequens-text och icke till någon av de båda andra texter, till vilka den och blivit använd.

Dessutom innehåller Kyrkohistorisk årskrift en uppsats »Über die Beziehungen zwischen Morgenland und Abendland in der mittelalterlichen Musik», vilken utgör en Olavus Petri-föreläsning i Uppsala den 18 maj 1925 av den världsberömda kändaren av den gregorianska musiken professor Peter Wagner i Freiburg (Schweiz). — Av Samlarens innehåll bör ock erinras om dr. Alf Kjelléns undersökningar rörande det liturgiska dramat i Sverige. — Slutligen förtjänar påpekas, att riksbibliotekarien Collijn begynt en fortsättning av Klemmings »Sveriges bibliografi intill år 1600». Det nu som bilaga till Samlaren publicerade första häftet omfattar åren 1530—1539. K. P.

Julius Smend: Handagende. Gütersloh, Bertelsmann, 1925.

Beträffande den ställning, som denna den ryktbare författarens »Handagende» intar till hans berömda »Kirchenbuch», yttrar han själv i förordet följande: »Diese Taschenausgabe zu meinem Kirchenbuch, das soeben neu erscheint (Band I in 3., Band II in 2. Auflage), ist in der Hauptsache dazu bestimmt, dem Pfarrer ausserhalb des Kirchenraumes zu dienen. Sie ist ein Auszug aus jenem zweibändigen Werke, darf aber selbständige Bedeutung beanspruchen».

Boken lämnar hi en första avdelning material till ca 30 »Predigtgottesdienste». Nästa avdelning innehåller ordning för: Dop, Konfirmation, Bikt och förberedelse till den heliga Nattwarden, Nattvard, Bröllop och Begravning. Den tredje och sista avdelningen behandlar sjukbesöket och meddelar först en del »Vinkar och råd» i anslutning till Jak. 5: 14—16, och sedan »Bibelord, sånger, böner».

Har man av en eller annan anledning kommit att taga del av något av det närvarande oerhörda liturgiska självsvaldet

inom den tyska evangeliska kristenheten (varom man kan göra sig åtminstone någon föreställning genom att läsa ss. 122 f. av kyrkoherde Allards artikel om de liturgiskt-kyrkomusikaliska strävandena i Tyskland i denna tidskrifts juli—augustinummer förra året, och varav man torde få till leda nog genom att studera de av Otto, Mensching och Wallau utgivna »Liturgische Blätter»¹⁾ är det med en känsla av verklig tillfredsställelse, som man tar Smends agenda i sin hand. Här möter nämligen en i traditionen så djupt rotad personlighet, att man aldrig behöver vara rädd för att överraskas av de i varje tyskt dylikt arbete annars numera nästan obliigatoriska utsvävningarna. Författaren åtnjuter ju ock med allt skäl anseende som Tysklands förnämste liturgiska auktoritet för närvarande.

Trots bokens många förtjänster kan man dock knappast lägga ett dylikt arbete ifrån sig utan att med tacksamhet erinra sig, att man tillhör en kyrka, där vad till gudstjänstlivet hör icke är utlämnat åt det personliga godtycket på samma sätt som i det evangeliska Tyskland. Ävenså är det nog icke utan en viss tillfredsställelse man tänker på att det svenska Kyrkomötet icke är känt för något överdrivet nyhetsmakeri.

Till sist en fråga: Vad kan en svensk präst ha för nytta av denna tyska privatagenda? — Här må framför allt erinras om en sak. Varje präst har väl mer eller mindre erfarenhet av den stora svårighet, som valet av texter till kasualtalen erbjuder. I detta hänseende kan nog Smend's Handagende (och naturligtvis ännu mer hans Kirchenbuch) vara till god hjälp. Mången gång ge också bönerns goda tankar ett utmärkt stoff. Så torde man kunna beteckna studiet av Smend's Handagende såsom även för en svensk präst »anregend». K. P.

Meddelanden.

50 år fyllde den 7 maj musikediktören, domkyrkokantorn Harald Colléen, Uppsala.

Kyrkosångsmötet i Linköping. Kgl. Maj:t har av statsmedel beviljat ett anslag av 1,500 kronor till kyrkosångsmötet. — Musikaliska Akademien har till sin repre-

sentant vid kyrkosångsmötet utsett regeringsrådet Gabriel Thulin.

Liturgiska reformsträvanden i det evangeliska Tyskland. Såsom ett komplement till kyrkoherde F. M. Allards artikelserie över ett liknande ämne, vilken inflöt i denna tidskrifts förra årgång, har på re-

¹ Se t. ex. Förslaget till bergsmansgudstjänst i kolområde: 5:e hft. nr: 38.

daktionens begäran Lic. Dr. Adolf Allwohn, Privatdozent i praktisk teologi vid universitetet i Giessen samt en av ledarna för den liturgiska arbetsgemenskapen i Hessen, skrivit en uppsats över ovan angivna ämne, vilkens publicerande begynner med nästa nummer.

På förslag till organist-, kantors- och klockarebefattningen i Väsby och Vikens pastorat har kyrkorådet den 30 maj uppfört kantor Nils Ingloff, Renneslöv, kantor Torsten Nilsson, Ö. Vemmenhög, och kantor Per J. Persson, Billeberga, i nu nämnd ordning.

Kantorsval. Till organist och kantor i Göteborgs Oskar Fredriks församling valdes den 30 maj musikdir., fil. d:r Birger

Anrep-Nordin med 492 av 806 avgivna röster. Till kantorer vid förenade tjänster ha valts: i Ed G. Jansson, Lysvik, i Högsby O. E. Andersson, Lid, i Gråve H. Hedgren, Udenäs, i Husby-Årlinghundra A. J. Grundberg, Nordmark, i Långasjö Louise Hagelberg, Hovmantorp, och i Ödeshög G. Andersson, Växjö.

Utmärkelser. K. M:t har tilldelat kantorer E. G. Bergström, Berg, och N. A. Källberg, Öxabäck, medalj i guld av 5:e storleken med inskriften »För medborgerlig förtjänst».

Nästa nummer av denna Tidskrift utkommer såsom dubbelnummer för juli—augusti månader i början av augusti.

Från stiftet.

Strängnäs stift. Strängnäs domkyrka. Vid den konsert, som Strängnäs stifts kyrkosångarförbund gav i anledning av biskop Ullmans 90-årsdag, utfördes bl. a. Bachs Magnificat.

Sköllersta kyrka. Långfredagen: Bach: O huvud, blodigt, sårat; Vittoria: Mitt folk, samt passionsoratoriet Jesu sju ord på korset av H. Schütz med musik till orgel och två violiner. Dirigent: organist Rich. Johnson.

Bettna kyrka: Nyårsdagen: Bradshaw: Kommen till mig; Haydn: Låt den nya nådetiden; orgel: Widor: Allegro cantabile ur symfoni 5. Fastlagssönd.: J. Morén: Jesu, du sänkt dig djupt i nöden; vid vesper: Gud Fader, då han såg vår nöd (barnkör); Bach: O huvud, blodigt, sårat. Botdagen: J. Jeep: Min synd, o Gud. Långfredagen: Söderman: Du går, Guds lamm. Påskdagen: M. Vulpius: Åra ske Gud uppå sin tron; orgel: Gade: Fantasi över koralen Åra ske Herren.

Västerås stift. Falun, Kristine kyrka. Annandag påsk: Musikgudstjänst. Bach:

Fantasi för orgel, g-moll, församlingssång (ps. 102: 1, 2), textläsning, J. S. Bach: Kantat nr 4 »Christ lag in Todesbanden» för kör, orgel och orkester, bön, församlingssång (Ps. 106: 4). Den till 80 personer uppgående kören var huvudsakligen sammansatt av stadens olika stads- och frikyrkokörer. Orkestern bestod av medlemmar ur Dalarnas orkesterförening till ett antal av ungefär 20 personer. Dirigent: musikdirektör Carl Rogberg.

Lunds stift. Lunds Domkyrka. 2:a Bönd.: O Jesu Krist, all världens hopp (gammal sång); Kristi Himmelfärdsdag: Gounod: Allt är fullkomnat, så du sade; Pingstd.: Nodermann: Ande, som kallar de bidande hjärtan.

Malmö, S:t Petri kyrka. 2:a Bönd.: Spohr: Var kristen må nu fröjda sig; Stein: Det är ju ett fast och väl anammansvärt ord. Kristi Himmelfärdsdag: Ingen farit upp (ur Karows lit. körer); Olsson: Allt fullkomnat. Pingstd.: Bach-Wüllner: Nu är det sommar blid; Boberg: O du helge Ande gode.

Ledigförklarade

kyrkomusiker- och musikläraretjänster.

- A) Utan förening med folkskolläraretjänst:
Klockare-, organist- och kantorstjänsten i *S:t Peters Klosters* och *Norra Nöbbelövs* pastorat, Malmöh. l., sökes före 1 juli (adr. Lund). Avlöningen har 1926 utgjort: lön 2,250 kr., ålderstill. 200 kr., skjutsersättning 250 kr., komm. dyrtidstill. c:a 400 kr.
Organist- och kantorstjänsten i *Haga* församling i Göteborg sökes före den 29 juli. Lön 3,400 kr.; 2 ålderstill. à 300 kr. efter 5 och 10 års tjänst; f. n. även dyrtidstill.
- B) Förenade med folkskollärare- och klockaretjänst:
I *Holmedal*, Värml. l., sökes före 21 juni (adr. Holmedals-Bergerud). Skolform C 3, skall ändras till B 3; forts.-skola, slöjd. Org.- o. klock.-lön 500 kr.
I *Fällfors*, Vbott. l., sökes före 22 juni. Skolform B 2; forts.-skola, slöjd. Org.- o. klock.-lön 800 kr.
I *Lerbo*, Söderm. l., sökes före 28 juni (adr. Valla). Skolform B 2. Org.-lön 400 kr., klock.-lön 200 kr.
I *Morkarla*, Upps. l., sökes före den 28 juni (adr. Knaby). Skolform B 2; forts.-skola, slöjd. Org.- o. klock.-lön 500 kr. + 100 kr. för helgmålsringning.
I *Vidbo*, Stålns l., sökes före 2 juli (adr. Tingslunda). Skolform B 2; forts.-skola. Org.- o. klock.-lön 650 kr. Vikariat för h. t. 27 sökes samtidigt.
I *Ulrika*, Österg. l., sökes före 4 juli. Skolform C 1; forts.-skola, slöjd. Kantors-, Org.- o. klock.-lön: avkastn. av boställe (ev. kontant lön: minst 600 kr.).
I *Krokstad*, Ghgs o. Boh. l., sökes före 9 juli. Skolform C 1; org.-lön 400 kr., klock.-lön 200 kr.
I *Tysslinge*, Örebro l., sökes före 12 juli (adr. Vintrosa). Skolform B 1; forts.-skola, slöjd. Org.- o. klock.-lön: 600 kr. + avk. av klock.-jord + f. n. 150 kr. dyrtidstill.
I *Tolg*, Kronob. l., sökes före 19 juli. Skolform C 1; forts.-skola. Klock.-lön 200 kr., org.-lön 300 kr. + anslag av 100 kr., om kyrkokör bildas och 30 ggr årligen övas.
I *Idala*, Hall. l., sökes före 29 juli (adr. Frillesås). Skolform C 1 (ändr. föreslagen); bliv. forts.-skola. Org.-lön 400 kr.

PÅ C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG HAR UTKOMMIT:

Av **PREBEN NODERMANN:**

Kapellmästare vid Lunds Domkyrka.

PRELUDIER vid gudstjänsten. Pris 2 kr.

SMÅ KORALPRELUDIER för gudstjänsten. Pris 2 kr.

TRESTÄMMIGA MOTETTER (Lunds Domkyrkas Körsånger 1—5). Pris 1 kr.

1. Kom, Guds dyra gåva! 2. Vid min Jesu sida. 3. Väktare av himlens bud.
4. Hjorten häftigt längtar. 5. Lovom Herran!

HÖGTIDSKÖRER (Lunds Domkyrkas Körsånger 6—10).
Pris 1 kr.

6. Hosianna. 7. Ära. 8. Det är en ros utsprungen. 9. Ditt huvud, Jesu,
böjes. 10. Vid Reformationsfest.

TRE- OCH FYRSTÄMMIGA MOTETTER (Lunds
Domkyrkas Körsånger 11—14). Pris 1 kr.

11. Mitt hjärta, Jesu, denna dag. 12. Du tålig var. 13. Lovpsalm. 14. Kri-
stus är uppstånden.

ANDLIGA KÖRSÅNGER för hemmet. Pris 1 kr.

1. Upp, psaltare och harpa! 2. Din klara sol går åter opp. 3. Livets färd.
4. Hur länge. 5. O Gud, till dig jag flyr.

UNGDOMSKÖRER för högre allmänna läroverk. Pris 1 kr.

1. Vår svenska fana. 2. Till Norden. 3. Sångarglädje. 4. Friheten.
5. Engelbrektsmarschen.

TJUGOTRE BARNVISOR för svenska skolor och hem
av *J. Nyvall*. Pris 50 öre.

»Det skall i få ord sägas, att dir. Nyvall, organist i Solna kyrka och sång-
lärare vid samtliga skolor i församlingen, i detta verk visat sig vara den insiktsfulle
pedagogen och den varme barnavännen i lika hög grad, som han är den borne
musikern. Man väntar, att sångsamlingen skall komma att ståta med det be-
kanta: »Veni, vidi, vici».

Genom det ackompanjemang, som är tillagt varje sångnummer, blir arbetet
lika kärkommet för den lille eller de små i hemmet som i skolan, där det ju
eljest är »massverkan» som livar och stöder utförandet. Och den praktiska åtgärden är vidtagen, att vid föredragning av ett nummer, vilket som helst, bladet
icke behöver vändas.

Sånghäftet, som har vårdad utstyrsel och gör intryck av soliditet och hållbar-
het, är häftat i stark, böjlig kartong, säljes till det oväntat billiga priset av 50
öre — något som är överkomligt för varje liten »sångare».

John Morén i Folkskolans Vän.